

KVALIFIKAČNÍ STANDARD

PRO PRACOVNÍKA ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVY

Návrh mezinárodního standardu vzniklého v rámci projektu

*Vývoj kvalifikačního standardu a přípravného kurzu
pro profesní kvalifikaci Pracovník environmentální výchovy*

**Spolufinancováno
Evropskou unií**

ÚVOD

Povolání "pracovník environmentální výchovy" se může zdát v zemích V4 poměrně nové. Tato profese však ve skutečnosti existuje již mnoho desetiletí. Vznikla ve chvíli, kdy se odborníci na ochranu přírody a životního prostředí začali dělit o své postřehy a znalosti s širokou veřejností a poukazovat na vliv lidské společnosti na přírodu. Dnes bychom k této profesi mohli zařadit například průvodce a interprety národních parků, horské vůdce, autory muzejních expozic, průvodce expozicemi či muzejní pedagogy, pedagogické pracovníky zoologických a botanických zahrad či geoparků, pracovníky návštěvnických center národních parků nebo pedagogické pracovníky středisek ekologické výchovy/ekologického vzdělávání.

Pracovníci environmentální výchovy jsou zde již dlouho, ale teprve v posledních letech se objevuje snaha o přesné vymezení jejich profese a stanovení smysluplného a účelného obsahu. To proto, že význam této profese roste přímo úměrně s rostoucím vlivem člověka na přírodní prostředí. A zároveň roste potřeba stanovit minimální standard znalostí, dovedností a postojů pro profesi "pracovník environmentální výchovy".

Položili jsme si klíčové otázky: Co by měli vědět odborníci v oblasti environmentální výchovy? Jaké dovednosti a postoje by měli mít, aby jejich práce měla dopad a naplňovala základní cíle environmentální výchovy – tj. zvyšování environmentální gramotnosti a dovedností v oblasti ochrany přírody u nejširší veřejnosti. Abychom dokázali kvalifikovaně na tyto otázky odpovědět, uskutecnili jsme společně mezinárodní projekt „*Vývoj kvalifikačního standardu a přípravného kurzu pro profesní kvalifikaci Pracovník environmentální výchovy*“, na kterém se společně podíleli čeští, slovenští a maďarští partneři.

Jedním z výstupů projektu je tento kvalifikační standard pro profesi pracovníka v oblasti environmentální výchovy, který představuje konsenzus naší mezinárodní komunity Erasmus+. Základním východiskem pro tuto práci byl již několik let existující český kvalifikační standard. Tento materiál jsme se snažili obohatit o poznatky ze slovenské a maďarské ekopedagogické scény a doplnit jej o aktuální témata z oblasti environmentální výchovy.

Jsme si vědomi toho, že každá země má své vlastní priority, problémy a legislativní nastavení, a proto není možné používat tento kvalifikační standard bez jeho přizpůsobení specifikům každé země. Předložený standard odráží témata, která jsou společným zájmem nás všech, a zároveň si klade za cíl být inspirativním materiálem pro ostatní země EU.

Děkujeme všem, kteří se na této práci podíleli, a to nejen projektovým týmům partnerských zemí, ale také odborníkům z těchto zemí, kteří poskytli své cenné poznatky, návrhy a připomínky.

Kvalifikační standard: Pracovník environmentální výchovy

Profil pracovníka environmentální výchovy:

Pracovník environmentální výchovy je osoba, která interpretuje poznatky z oblasti ekologie a environmentálních věd v širším kontextu udržitelného rozvoje. Pracovníci environmentální výchovy přispívají k naplňování cílů neformální environmentální výchovy. Podporují jednotlivce nebo skupiny při vytváření hlubokého vztahu k přírodě a budování vazeb k místnímu prostředí. Pomáhají žákům porozumět ekologickým procesům, globálním environmentálním problémům v souvislosti s každodenním životem a lidským chováním. V neposlední řadě rozvíjejí kompetence jednat a aktivně ovlivňovat své okolí ve prospěch životního prostředí a udržitelného rozvoje. Činnosti pracovníků v environmentální výchově jsou realizovány prostřednictvím různých vzdělávacích a osvětových aktivit a programů, s využitím aktivizujících zážitkových metod a forem.

Pracovní činnosti:

- interpretace poznatků z oblasti ekologie a environmentálních věd v širším kontextu udržitelného rozvoje různým cílovým skupinám;
- realizace různých aktivit environmentální výchovy (programy, festivaly, kampaně, publikace atd.) zaměřených na různá témata v oblasti neformálního vzdělávání;
- činnosti související s realizací environmentální výchovy – tvorba programů, organizační zajištění, výuka, hodnocení úspěšnosti, propagace a publicita, sebevzdělávání, finanční a administrativní záležitosti, facilitace, řízení projektů, metodická, plánovací nebo výzkumná činnost;
- rozvoj cílů neformální environmentální výchovy – kompetence k odpovědnému chování ve prospěch kvalitního životního prostředí a udržitelného rozvoje
- spolupráce a vytváření sítí s různými aktéry environmentální výchovy na místní, regionální, národní nebo mezinárodní úrovni.

Kompetence pracovníka environmentální výchovy

1. Problematika životního prostředí a základní pojmy z oblasti ekologie a životního prostředí

- 1.1. Používat aktuální a ověřené zdroje informací a odborně relevantní pojmy z oblasti ekologie, environmentalistiky a udržitelného rozvoje.
- 1.2. Zavádět ekologicky šetrné postupy a služby na pracovišti a v profesním životě.

2. Environmentální výchova: Systém a poslání

- 2.1. Identifikovat klíčové aktéry v systému environmentálního vzdělávání a výchovy a obrátit se na příslušný úřad, instituci nebo nevládní organizaci s dotazem nebo žádostí o podporu.
- 2.2. Obhájit nezbytnost, význam a nezastupitelnost environmentální výchovy ve výuce, mimoškolním vzdělávání i ve vzdělávání/osvětě veřejnosti.
- 2.3. Spolupracovat s ostatními organizacemi a institucemi v systému environmentálního vzdělávání při naplňování jeho cílů.

3. Metodika environmentální výchovy

- 3.1. Zhodnotit znalosti a zájmy účastníků a podle toho zvolit vhodné formy a metody a realizovat je.
- 3.2. Realizovat vzdělávací aktivity a inspirovat vlastním příkladem.

4. Příprava a realizace environmentálních programů

- 4.1. Navrhovat a realizovat environmentální programy k vhodným tématům pro různé cílové skupiny s jasně definovanými výsledky učení s využitím účinných vzdělávacích metod a metodik.
- 4.2. Ovládat dostatečné komunikační a lektorské dovednosti a umět se vypořádat s neočekávanými situacemi a výzvami.
- 4.3. Používat nástroje a materiály šetrné k životnímu prostředí a vybírat prostředí pro výuku tak, aby rozvíjelo vztah účastníků k přírodě a ochraně životního prostředí.

5. Inkluzivní a podpůrné vzdělávací prostředí

- 5.1. Realizovat programy environmentální výchovy pro účastníky s ohledem na jejich specifické potřeby a schopnosti s využitím strategií a postupů, které podporují inkluzi.
- 5.2. Chovat se ke každému žákovi s respektem k jeho názorům.
- 5.3. Vytvářet pozitivní a motivující prostředí.

6. Hodnocení

- 6.1. Používat metody hodnocení vhodné pro dané téma a skupinu.
- 6.2. Systematicky pracovat s výsledky hodnocení s cílem zlepšit kvalitu výuky a pedagogické dovednosti.

7. Osobní profesní růst

- 7.1. Rozvíjet své metodické, komunikační a organizační dovednosti, průběžně získávat informace o aktuálních tématech a spolupracovat s odborníky a organizacemi na rozvíjení svých znalostí a dovedností.
- 7.2. Kriticky zhodnotit své vlastní znalosti, dovednosti a postoje a poučit se z osobních zkušeností environmentálního pedagoga.

8. Financování a marketing environmentálních programů

- 8.1. Napsat projektovou žádost a podílet se na řízení projektu.
- 8.2. Využívat různé komunikační kanály a nástroje k propagaci aktivit environmentální výchovy.
- 8.3. Vysvětlit a popsat svou práci, její význam a vizi své organizace.

9. Zásady bezpečnosti, eliminace rizik a prevence úrazů

- 9.1. Řešit základní konflikty a reagovat klidně v různých neočekávaných situacích.
- 9.2. Uplatňovat bezpečnostní pravidla při realizaci environmentálních programů a řešit základní zdravotní problémy účastníků.

Pracovník environmentální výchovy: znalosti, dovednosti a kompetence

1. Problematika životního prostředí a základní pojmy z oblasti ekologie a životního prostředí

1.1. Znalosti:

- 1.1.1. Současný stav místních, regionálních, národních a globálních problémů životního prostředí, problémy životního prostředí a možnosti řešení.
- 1.1.2. Základní pojmy z oblasti ekologie, životního prostředí a udržitelného rozvoje.
- 1.1.3. Všeobecný přehled v oblasti environmentální legislativy a aktuální environmentální politiky EU, státu a regionu.

1.2. Dovednosti:

- 1.2.1. Používat aktuální a relevantní informační zdroje.
- 1.2.2. Vysvětlit dopady lidských systémů na životní prostředí na základě znalostí přírodních i společenských věd.
- 1.2.3. Vysvětlit příčiny a důsledky změny klimatu a úbytku biologické rozmanitosti a předložit řešení.
- 1.2.4. Prokázat schopnosti a dovednosti pro poznávání přírody a životního prostředí.
- 1.2.5. Propojit ekologické problémy a zákonitosti s každodenním životem.
- 1.2.6. Vysvětlit ekologicky šetrný životní styl (ekoznačky, odpovědné nakupování, ochrana zdrojů a adaptační opatření, dobrovolná skromnost).

1.3. Kompetence:

- 1.3.1. Používat aktuální a ověřené zdroje informací a odborně relevantní pojmy z oblasti ekologie, environmentalistiky a udržitelného rozvoje.
- 1.3.2. Zavádět ekologicky šetrné postupy a služby na pracovišti a v profesním životě.

2. Environmentální výchova: Systém a poslání

2.1. Znalosti:

- 2.1.1. Současný systém environmentální výchovy, legislativa, metodické pokyny a další pedagogické dokumenty a cíle environmentální výchovy (formální, neformální a informální).
- 2.1.2. Přehled o současných trendech v environmentální výchově a vzdělávání.
- 2.1.3. Přehled subjektů působících v environmentální výchově (kdo je kdo).
- 2.1.4. Procesy tvorby metodických materiálů a strategických dokumentů v oblasti environmentální výchovy a možnosti, jak se na nich podílet.

2.2. Dovednosti:

- 2.2.1. Identifikovat klíčové aktéry v oblasti vzdělávání a zejména v oblasti environmentální výchovy a popsat kompetence jednotlivce, organizací a institucí poskytujících formální a neformální programy environmentální výchovy.
- 2.2.2. Definovat, co je (a co není) environmentální výchova a její cíle.
- 2.2.3. Identifikovat klíčové kompetence v oblasti environmentální gramotnosti a dovednosti občanské participace.
- 2.2.4. Vyjmenovat relevantní organizace a iniciativy v oblasti environmentální výchovy na národní úrovni pro navazování partnerství.

2.3. Kompetence:

- 2.3.1. Obrátit se na příslušný úřad, instituci nebo nevládní organizaci s dotazem nebo žádostí o podporu.
- 2.3.2. Obhájet nezbytnost, význam a nezastupitelnost environmentální výchovy ve výuce, mimoškolním vzdělávání a ve vzdělávání/osvětě veřejnosti.
- 2.3.3. Spolupracovat s ostatními organizacemi a institucemi v systému environmentálního vzdělávání při naplňování jeho cílů.

3. Metodika environmentální výchovy

3.1. Znalosti:

- 3.1.1. Základní pedagogické a psychologické principy formálního neformálního a informálního vzdělávání podle věku.
- 3.1.2. Různá prostředí pro environmentální vzdělávání, požadavky na program, vzdělávací metody a další faktory, které je třeba zohlednit v souvislosti s potřebami účastníků.
- 3.1.3. Různé vzdělávací přístupy a jejich principy (*příloha 1*).
- 3.1.4. Výhody vzdělávání v přírodě.

3.2. Dovednosti:

- 3.2.1. Uplatňovat zásady neformálního vzdělávání a odborné přípravy, zážitkové a aktivizační metody, inkluzivní přístup a zásady občanské participace a aktivismu.
- 3.2.2. Uplatňovat nové trendy a digitální nástroje při tvorbě a realizaci environmentálních vzdělávacích aktivit a programů.
- 3.2.3. Používat různé účinné metody a vhodně je kombinovat a střídat s ohledem na potřeby a schopnosti účastníků. (*příloha 2*)
- 3.2.4. Vytvářet a realizovat vzdělávací aktivity s vědomím postupných kroků environmentální výchovy od smyslového vnímání k občanské angažovanosti v ochraně životního prostředí.
- 3.2.5. Motivovat účastníky k přijetí osobní spoluodpovědnosti za stav životního prostředí v jejich místě.

3.3. Kompetence:

- 3.3.1. Zhodnotit znalosti a zájmy účastníků a podle toho se rozhodnout pro další vzdělávání a metody a realizovat je.
- 3.3.2. Realizovat vzdělávací aktivity a inspirovat vlastním příkladem.

4. Příprava a realizace environmentálních programů

4.1. Znalosti:

- 4.1.1. Struktura dobrého environmentálního programu.
- 4.1.2. Specifika programů environmentální výchovy (krátkodobé nebo dlouhodobé, kampaně).
- 4.1.3. Používání ekologicky šetrných výrobků a služeb a předcházení vzniku odpadů a poškozování přírodních zdrojů při realizaci programů environmentální výchovy.

4.2. Dovednosti:

- 4.2.1. Definovat cíle a výstupy environmentálního programu.
- 4.2.2. Uvažovat o aktuálních tématech, zohlednit místní, ekonomické a sociální souvislosti problémů, místní kulturu a tradice.
- 4.2.3. Vytvořit vlastní environmentální program s využitím účinných metod sledujících výchovné cíle, v závislosti na věku účastníků a dalších podmínkách.
- 4.2.4. Popsat strukturu programu environmentální výchovy založeného na vybraném modelu učení.
- 4.2.5. Vytvořit vlastní environmentální program a popsat způsoby realizace jeho jednotlivých aktivit.
- 4.2.6. Vytvářet a využívat různá prostředí pro environmentální výchovu (např. uspořádání třídy, mimo třídu, školní zahrady) v závislosti na různých výsledcích učení a dostupných zdrojích informací.
- 4.2.7. Modifikovat a přizpůsobovat aktivity nebo programy v oblasti environmentální výchovy aktuálním požadavkům environmentální politiky, potřebám různých cílových skupin i prostředí, ve kterém se odehrávají.
- 4.2.8. Komunikovat a prezentovat na potřebné úrovni a spolupracovat v týmu.

4.3. Kompetence:

- 4.3.1. Navrhovat a realizovat environmentální programy k vhodným tématům pro různé cílové skupiny s jasně definovanými výsledky učení s využitím účinných vzdělávacích metod a metodik.
- 4.3.2. Komunikační a lektorské dovednosti a schopnost vypořádat se s neočekávanými situacemi a výzvami.
- 4.3.3. Používat nástroje a materiály šetrné k životnímu prostředí a vybírat prostředí pro výuku tak, aby rozvíjelo vztah účastníků k přírodě a ochraně životního prostředí.

5. Inkluzivní a podpůrné vzdělávací prostředí

5.1. Znalosti:

- 5.1.1. Strategie a postupy, které podporují inkluzi při realizaci programů environmentální výchovy.
- 5.1.2. Vědomí nutnosti zjistit si informace o účastnících a jejich speciálních potřebách ještě před zahájením programu.

5.2. Dovednosti:

- 5.2.1. Využívat strategie a postupy podporující inkluzi při realizaci programů environmentální výchovy.
- 5.2.2. Vytvářet účastníkům příležitosti k osobním zážitkům při zkoumání okolního světa.
- 5.2.3. Vytvářet bezpečné prostředí, aby každý účastník mohl vyjádřit svůj vlastní názor, postoj nebo emoce.
- 5.2.4. Vytvářet motivující prostředí a podporovat spolupráci žáků.
- 5.2.5. Používat výukové techniky, které podněcují žáky ke kladení otázek a zkoumání různých odpovědí.
- 5.2.6. Komunikovat způsobem, který podporuje pocit sounáležitosti mezi účastníky.

5.3. Kompetence:

- 5.3.1. Realizovat programy environmentální výchovy pro účastníky s ohledem na jejich specifické potřeby a schopnosti s využitím strategií a postupů, které podporují inkluzi.
- 5.3.2. Chovat se ke každému žákovi s respektem k jeho názorům.
- 5.3.3. Vytvářet pozitivní a motivující prostředí.

6. Hodnocení

6.1. Znalosti:

- 6.1.1. Základní přístupy a nástroje hodnocení účinnosti programů environmentální výchovy.

6.2. Dovednosti:

- 6.2.1. Používat různé techniky a strategie hodnocení výsledků učení.
- 6.2.2. Vysvětlit význam průběžného hodnocení jako prostředku k úpravě a zlepšení budoucí výuky.
- 6.2.3. Vysvětlit význam závěrečného hodnocení (v případě delšího programu) jako nástroje pro měření účinnosti programů environmentální výchovy.

6.3. Kompetence:

- 6.3.1. Použít metodu hodnocení vhodnou pro daný předmět a skupinu.
- 6.3.2. Systematicky pracovat s výsledky hodnocení s cílem zlepšit kvalitu výuky a pedagogických dovedností.

7. Osobní profesní růst

7.1. Znalosti:

- 7.1.1. Příslušné zdroje a možnosti osobního a profesního růstu.
- 7.1.2. Různé organizace a iniciativy zabývající se dalším vzděláváním v oblasti environmentální výchovy na různých úrovních.

7.2. Dovednosti:

- 7.2.1. Získávat informace o aktuálních tématech a událostech v oblasti environmentální výchovy z relevantních zdrojů.
- 7.2.2. Spolupracovat s odborníky nebo organizacemi s cílem zvýšit kvalifikaci v oblasti životního prostředí.
- 7.2.3. Rozvíjet metodické dovednosti, komunikační dovednosti, organizační dovednosti, kritické myšlení a interpersonální dovednosti.

7.3. Kompetence:

- 7.3.1. Rozvíjet své metodické, komunikační a organizační dovednosti, průběžně získávat informace o aktuálních tématech a spolupracovat s odborníky a organizacemi na rozvoji svých znalostí a dovedností.
- 7.3.2. Kriticky se podívat na své vlastní znalosti, dovednosti a postoje a poučit se z osobní zkušenosti environmentálního pedagoga.

8. Financování a marketing environmentálních programů

8.1. Znalosti:

- 8.1.1. Zdroje financování programů environmentální výchovy.
- 8.1.2. Způsoby a možnosti propagace programů environmentální výchovy.
- 8.1.3. Základy projektového řízení.

8.2. Dovednosti:

- 8.2.1. Uvést aktuálně poptávané programy a témata na základě současných priorit.
- 8.2.2. Spolupracovat na psaní projektu.
- 8.2.3. Využívat různé komunikační kanály a nástroje k propagaci aktivit environmentální výchovy.
- 8.2.4. Představit svou práci, její přínos a vizi vlastní organizace.

8.3. Kompetence:

- 8.3.1. Spolupracovat na řízení projektu a psaní projektové žádosti.
- 8.3.2. Využívat různé komunikační kanály a nástroje k propagaci aktivit environmentální výchovy.
- 8.3.3. Vysvětlit a popsat svou práci, její význam a vizi své organizace.

9. Zásady bezpečnosti, eliminace rizik a prevence úrazů

9.1. Znalosti:

- 9.1.1. Bezpečnostní předpisy na ochranu fyzického a duševního zdraví, k prevenci úrazů, předcházení škodám na majetku či životním prostředí.

9.2. Dovednosti:

- 9.2.1. Přizpůsobit aktivity a programy environmentální výchovy v různých prostředích tak, aby se snížila zdravotní rizika.
- 9.2.2. Řešit základní zdravotní problémy účastníků.
- 9.2.3. Uplatňovat zásady bezpečného pohybu a pobytu v přírodě.
- 9.2.4. Zvládnout základní emočně vypjaté situace.

9.3. Kompetence:

- 9.3.1. Řešit základní konflikty a reagovat klidně v různých neočekávaných situacích.
- 9.3.2. Uplatňovat bezpečnostní pravidla při realizaci environmentálních programů a řešit základní zdravotní problémy.

Příloha č. 1

Metodické přístupy používané v environmentální výchově:

Globální výchova

Cílem globální výchovy je reformovat školy v duchu výchovy ke globální odpovědnosti. Výuka by měla vycházet z **problémů současného světa**, měla by rozvíjet **osobnostní kompetence** žáka a **spolupráci** ve třídě a vést k pochopení vzájemné **provázanosti** věcí a procesů, k porozumění vztahům. Výchovné cíle podle GV neleží pouze v rovině znalostí, ale i postojů a jednání. GV upřednostňuje aktivní práci žáků před tradiční frontální výukou a využívá aktivizující metody, po kterých následuje společný rozbor (závěrečná diskuse, reflexe, debriefing, cílená zpětná vazba). Učitel je zde více v roli facilitátora diskuse než odborné autority. Kromě tématu životního prostředí je předmětem zájmu GV i multikulturní tolerance, otázky budoucnosti, společenských dopadů moderních technologií, zdravého životního stylu atd. Směr vznikl v osmdesátých letech 20. století při univerzitě v Yorku.

Výchova o Zemi

Podle tohoto směru by výchova měla být zaměřena spíše než na učení se jednotlivostem na porozumění základním ekologickým principům (např. toky energie, biodiverzita) a na formování environmentálně příznivých postojů. Výchova se soustředí na pochopení toho, jak fungují ekosystémy, jaké jsou základní ekologické koncepty jako je tok energie, přeměna materiálů, koloběh a vzájemná provázanost. Klade důraz na kontakt s přírodou a soustředí se na prohlubování environmentální senzitivity. Na základě získaných znalostí a prožitků by děti měly **snížit svůj negativní dopad na Zemi minimálně jedním způsobem šetření energie a jedním způsobem šetření materiálů**. Směr vznikl v 70. letech 20. století v USA.

Hlubinně ekologická výchova

Jde o pedagogické uchopení hlubinné ekologie – filozofického proudu environmentálního myšlení, vyžadujícího radikální řešení příčin environmentální krize a emoční porozumění potřeb jiných živých tvorů. Hlubinně ekologická výchova klade důraz na emoce, používá prostředky spojené s praktikami přírodních kultur, uplatňují se v ní rituály, meditace, fantazijní cesty. Typickou formou jsou pobytové workshopy, zaměřené na identifikaci účastníků s jinými formami života. Filozofie hlubinné ekologie vznikla v 70. letech.

Výchova k udržitelnosti

Klade důraz na „skryté kurikulum“ - školy samotné by svou architekturou, ekologičností, vnitřními pravidly, vztahem k okolí měly být konzistentní s myšlenkami trvalé udržitelnosti. Druhým charakteristickým rysem je výuka založená na projektech. Učitel je facilitátorem, výchovné cíle jsou stanoveny pouze v podobě určitých orientačních směrů, jejich vytvoření a naplňování je v rukou studentů a dochází k nim mimoděk při realizování zvoleného projektu. Důraz klade na dovednosti, při jejich získávání si studenti formují i postoje a získávají související znalosti. Směr se začal formovat ve druhé polovině 90. let.

Badatelsky orientovaná výuka, badatelské učení

Je činnost učitele a žáka zaměřená na rozvoj vědomostí, dovedností a postojů žáka na základě aktivního a relativně samostatného poznávání skutečnosti, kterou se sám učí objevovat a objevuje. Žáci se učí klást výzkumné otázky, formulovat hypotézy, navrhnout způsoby ověření hypotézy, provádět pokusy, prezentovat výsledky bádání.

Místně zakotvené učení

Je vzdělávací přístup, který využívá všech aspektů místního prostředí (přírodních, kulturních, historických a sociopolitických souvislostí) jako jednotícího kontextu pro výuku; klade důraz na občanské zapojení v projektech, které mají praktický význam pro obec, slouží komunitě (tzv. servisní projekty); buduje sociální kapitál, podporuje vývoj místních partnerství (týká se nejen žáků). MZU se jako specifický přístup vyvinulo na pomezí environmentální výchovy, ochrany životního prostředí a komunitního rozvoje. Programy MZU představují důležitou oblast terénní výuky s potenciálním dopadem na posilování vztahu žáků ke své komunitě a rozvoj jejich sociálních dovedností.

Nejpokročilejším stadiem místně zakotveného učení je tzv. **servisní učení**, kdy žáci v rámci výuky pomáhají řešit problém či plnit potřebu obce. Dochází při něm k mezioborové spolupráci. Žák nezískává pouze nové znalosti a dovednosti, ale prakticky přispívá i ke kvalitě života v obci.

V místně zakotveném učení se využívá **komunitní učení** (Community-based learning) zejména k rozvoji vazby člověka na místo, což zvyšuje občanskou zodpovědnost a zodpovědné správcovství a péči. Komunitní učení je vzdělávací strategie zaměřená na učení v kontextu vlastní obce (komunity), což zahrnuje praktické učení, zážitkové vzdělávání, pracovní praxi, celoživotní vzdělávání a další metody.

Interpretace místního dědictví

Vzdělávací aktivita, která může výrazně podpořit vztah k místu. Vyhýbá se prostému sdělování faktických informací, ale využívá originálních předmětů a osobních zážitků k tomu, aby odhalila významy a vztahy. Nejvyšším cílem interpretace není poučení, ale výzva, provokuje k zamyšlení (získám nový názor na věc). Ovlivňuje chování návštěvníků/účastníků programu, vzbuzuje jejich zájem o místo, podporuje vztah k místu.

Projektová výuka

Klade důraz na učení se na problémech z reálného života. Propojuje poznatky z různých předmětů, pomáhá vidět věci v souvislostech, klade důraz na to, aby žáci řešili vybraný problém samostatně, učitel je v roli průvodce. Projekt má konkrétní praktický cíl reagující na skutečnou potřebu či problém. Žáci řeší přesně vymezený problém s jasně stanoveným a určitým cílem, práce na projektu probíhá v přesně vymezeném časovém úseku. Rozvíjí žákovy pracovní a studijní návyky, schopnost plánovat, komunikovat, podívat se na věc z různých úhlů. Umožňuje žákům pracovat v týmech a skupinách.

Problémové vyučování

Podporuje rozvoj myšlení, schopnost samostatně řešit problémy a překonávat obtíže. Žáci pracují ve skupinách a společně hledají různé varianty k vyřešení problému, o kterém si musí nejprve dohledat potřebné informace.

Zážitková pedagogika

Je pedagogický směr, který klade důraz na aktivitu žáků a staví především na vlastním prožitku a jeho následném využití pro osobnostní růst. Hlavním principem zážitkové pedagogiky je využití zážitku ze hry k předem stanoveným pedagogickým cílům. Spojení dvou aspektů – hry (hraní si) a výchovy (cíleného rozvoje a vzdělávání) je podstatou metody zážitkové pedagogiky. Za jeden z pramenů zážitkové pedagogiky, zaměřený na pozorování a radost z pobytu v přírodě, můžeme považovat **metodiku Josepha Cornella**, která pracuje s tzv. učením prožitkem (flow learning). Metodika pracuje se čtyřmi stupni zážitku – od úvodního vzbuzení nadšení k závěrečnému sdílení příběhů.

Učení venku, venkovní učení

„Učení venku využívá přírodního prostředí k větší názornosti a větší pestrosti forem a metod výuky. Za učení venku v přírodě tak nepovažujeme například výuku ve venkovní učebně, pokud probíhá pouze jako frontální výuka podle učebnice a přírodního prostředí si nevšímá.“ (Daniš, 2018)

Kritické myšlení

Metoda myšlení, která rozvíjí schopnost přijímat, zkoumat, porozumět informacím, třídit je, zpracovat, porovnat s jinými informacemi, s dosavadními poznatky i opačnými názory, vidět fakta v souvislostech. Hlavním cílem je, aby se žáci stali samostatnými mysliteli a čtenáři, kteří se dokážou na věci dívat z různých úhlů pohledu, dokáží hledat vzájemné souvislosti mezi jevy, tříbí si argumentaci pro a proti.

Kreativní vzdělávání

Kreativní vzdělávání učí prostřednictvím umění a uměleckého myšlení. Jde o mezioborový přístup, který vytváří podmínky pro zapojení jednotlivce po stránce kognitivní, emocionální, sociální, etické a fyzické. Rozvíjí kreativitu a kreativní myšlení, podporuje originalitu a autenticitu. Klade důraz na participativní zapojení žáků do rozhodování, kritickou reflexi a spolupráci.

Filosofie pro děti

Základem této didaktické metody je postupné vytváření tzv. filozofujícího společenství – bezpečného prostoru, kde učitel vysílá dětem podněty, které je motivují k přemýšlení a diskusi. Děti se učí klást otevřené, filozofické otázky a hledat na ně odpovědi. Ty spolu pak zkoumají prostřednictvím dialogu, během kterého se objevují další otázky, které pomáhají prozkoumat téma důkladněji.

Vzájemné učení

Je to proces sdílení informací mezi členy určité komunity nebo skupiny mladých lidí. Můžeme sem zahrnout i tzv. vrstevnické učení (Peer Education), které představuje vzdělávací/výchovné působení mezi vrstevníky navzájem.

Hodnotové vzdělávání

Jde o vzdělávací koncept, který nabízí systematický a komplexní nástroj pro práci s hodnotami a vztahy. Cílem je naučit studenta čelit vnějšímu světu se správným postojem a hodnotami. Zahrnuje rozvoj charakteru, rozvoj osobnosti, rozvoj občanství a duchovní rozvoj.

Příloha č. 2

Metody používané v environmentální výchově:

Demonstrace je výuková strategie, která zahrnuje živé předvedení určitého konceptu, postupu nebo dovednosti instruktorem. Demonstrace (např. experiment) se obvykle provádí před velkým počtem žáků, přičemž žáci nemají možnost aktivně do procesu zasahovat.

Diskuse ve výuce je forma, která učí žáky hledat a používat argumenty k přesvědčování oponentů a zároveň je vede k toleranci k názorům druhých. Diskuse musí být vhodně a nestranně moderována a měla by mít předem jasně stanovená pravidla.

Ekologické a environmentální (vědecké) aplikace pro chytré telefony, které jsou obvykle volně dostupné, mohou mít různé zaměření. Aplikace pro pozorování přírody a jejích složek jsou často spojeny i s vědeckými projekty (citizen science) a tyto aplikace pomáhají svým uživatelům sbírat data (např. Globe Observer, BirdNet). Aplikace jako TrashOut pomáhají odhalovat zátěž životního prostředí. Aplikace jako BlaBlaCar přispívají k ekologičtější planetě.

Aktivity zaměřené na smyslové vnímání životního prostředí – podporují vnímavost účastníků k přírodě s maximálním zapojením smyslů (hmat, sluch, chuť, čich a zrak).

Terénní výzkum představuje sběr dat a/nebo informací. Může být pojat jako jednorázová záležitost nebo jako dlouhodobé pozorování přírody, přírodních jevů apod. V environmentální výchově se často v rámci terénního výzkumu využívá metoda biomonitoring. Terénní výzkum bývá propojen s badatelsky orientovanou výukou či občanskou vědou.

Exkurze do terénu je efektivní forma učení, která se řadí mezi zážitkové. Obvykle se jedná o exkurzi skupiny žáků na místo vzdálené od jejich běžného prostředí. V kontextu environmentální výchovy a vzdělávání se terénní exkurze nejčastěji pořádají na místa cenná z hlediska ochrany přírody. Neméně důležité jsou však i exkurze k ekologickým zátěžím nebo do podniků znečišťujících životní prostředí či do zařízení, jako jsou čistírny odpadních vod, skládky komunálního odpadu apod.

Skupinová práce je organizační forma používaná ve výuce. Skupiny 3 a více žáků pracují samostatně na řešení jasně definovaného problému. Ve fázi samostatné skupinové práce vystupuje učitel jako konzultant, vede žáky, sleduje postup práce v jednotlivých skupinách. Na konci jednotlivé skupiny obvykle přede všemi prezentují výsledky své práce.

Praktická činnost je učení prostřednictvím manuální (rukodělné) činnosti. Během praktické činnosti jsou účastníci přímo zapojeni do učení a získávají přímé praktické zkušenosti.

Questing je typickým příkladem formy učení založeného na místě, které vychází z konceptu strukturovaných her postavených na principu hledání pokladu. Questing zpravidla vede po jednotlivých zastávkách na trase, kde hráči objevují zajímavosti místa, hledají indicie a pomocí nich luští šifru, která je dovede k cíli/ k "pokladu".

Hraní rolí je výuková metoda, při níž několik účastníků přebírá fiktivní role (vzorce myšlení a chování) podle více či méně strukturovaného scénáře – někdy s úkolem pouze napodobit běžné životní nebo pracovní situace, jindy s úkolem dospět k nějakému obecně přijímanému řešení problému nebo sporu. Cílem je vžít se do rolí jiných lidí, profesí nebo lidí/institucí, které mají výkonnou, rozhodovací, poradní apod. funkci.

Simulační hry jsou výukové hry, které simulují reálné prostředí s úkolem, který mají žáci vyřešit. Oproti jednodušším hrám na hrdiny pracují simulační hry s propracovanějším scénářem, jasně danými pravidly hry, často s herním plánem a dalšími pomůckami.

Příloha č. 3

Slovníček pojmů:

Občanská věda je zapojení veřejnosti do vědeckého výzkumu a spolupráce s ní s cílem rozšířit vědecké znalosti. Prostřednictvím občanské vědy lidé sdílejí a přispívají do programů sledování a sběru dat (např. také pomocí mobilních aplikací). Občanská věda je také nástrojem ke zvýšení vědecké gramotnosti veřejnosti.

Kritické myšlení je základní životní dovednost samostatného myšlení, hledání a objektivního vyhodnocování informací, zdravého skepticismu, pochybností a hledání alternativ – s cílem vytvořit si co nejobjektivnější a nejpravdivější obraz o zkoumané věci.

Ekologický životní styl je životní styl, který se snaží omezit využívání přírodních a osobních zdrojů na úrovni jednotlivce, rodiny, komunity a společnosti. Zahrnuje vědomá rozhodnutí, která minimalizují náš dopad na životní prostředí, snižují množství odpadu a znečištění a šetří přírodní zdroje. Praxe a celková filozofie ekologicky šetrného života je v souladu se zásadami udržitelného rozvoje.

Evaluace ve vzdělávání je proces systematického zkoumání kvality vzdělávacího programu nebo jeho jednotlivých částí s cílem posoudit naplnění výchovných a vzdělávacích cílů, efektivitu zkoumaného programu s ambicí využít výsledek evaluace ke zlepšení nebo zvýšení efektivitu programu. Evaluace se může týkat i celé instituce, vzdělávacího zařízení – ve smyslu vzdělávacího prostředí celé instituce, včetně naplnění ambice "prostředí vzdělává/vychovává".

Formální vzdělávání je proces ve vzdělávacích institucích, kde jsou stanoveny cíle, obsah a prostředky. Je přesně definováno a určeno právními předpisy. Formální vzdělávání probíhá ve stanovených časech, ve stanovených formách, v různých skupinách a typech škol a zahrnuje celou populaci.

Inkluzivní pedagogika označuje postupy, které vytvářejí spravedlivé a sociálně rovnocenné vzdělávací prostředí a zajišťují, že všichni žáci mají stejnou příležitost prokázat, že dosáhli výsledků učení. Cílem inkluzivního (sdíleného) vzdělávání je maximalizovat rozvoj každého žáka s ohledem na jeho individuální potřeby a zázemí.

Informální vzdělávání neboli neinstitucionální (neboli neorganizované, nesystematické) vzdělávání je v podstatě celoživotní proces získávání znalostí, dovedností a postojů – v každodenním životě, bez organizačních zásahů. Je utvářeno rodinou, vrstevníky, ale také sledováním médií, četbou...

Neformální vzdělávání je vzdělávání organizované mimo formální vzdělávání - tj. vzdělávání poskytované různými institucemi (občanskými organizacemi, kulturními institucemi, podniky, institucemi pro vzdělávání dospělých...) určité skupině účastníků v různých formách, typech a obsahu. Neformální vzdělávání obvykle není ukončeno vydáním oficiálních dokumentů.

Udržitelný rozvoj je komplexní soubor strategií, které umožňují uspokojovat co nejširší spektrum lidských potřeb – materiálních, kulturních a duchovních – s využitím ekonomických prostředků a moderních technologií při plném respektování environmentálních limitů.

Doučování je individualizovaná podpora učení poskytovaná profesionálem s cílem zlepšit studentovy dovednosti a znalosti. Doučování může být formální nebo neformální. Může mít podobu individuální pomoci, sezení v malých skupinách nebo dokonce pomoci v dané oblasti prostřednictvím videí či online výukových programů.

Spolufinancováno Evropskou unií

Projekt je realizovaný Evropskou unií v rámci programu Erasmus +.
Na tvorbě kvalifikačního standardu se podíleli zaměstnanci partnerských organizací.

Středisko ekologické výchovy SEVER Horní Maršov, o. p. s.

Hana Kulichová, Šárka Škodová

www.sever.ekologickavychova.cz

Centrum environmentálních aktivit

Klaudie Medalová, Richard Medal

www.cea.sk

Magosfa Környezeti Nevelési és Ökoturisztikai Alapítvány

Márta Kurucz, Éva Neumayer

www.magosfa.hu

Grafická úprava: Pavlína Teichmanová
říjen 2024

Financováno Evropskou unií. Názory vyjádřené jsou názory autora a neodráží nutně oficiální stanovisko Evropské unie či Evropské výkonné agentury pro vzdělávání a kulturu (EACEA). Evropská unie ani EACEA za vyjádřené názory nenese odpovědnost.

